

**Profesor Izydor Kopernicki (1825–1891)
i znaleziska anatolijskie w zbiorach Gabinetu
Archeologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego**
(Tabl. LII-LIII)

Oficjalne początki i powołanie do życia w Uniwersytecie Jagiellońskim Katedry Archeologii Klasycznej (1897) poprzedziło utworzenie kilka lat wcześniej (1886) Katedry Antropologii, której twórcą i pierwszym profesorem był Izydor Kopernicki (1825–1891)¹. Około roku 1885 (dokładnej daty nie udało się ustalić) Izydor Kopernicki ofiarował do zbiorów Gabinetu Archeologicznego UJ² cztery starożytne naczynia gliniane o ciekawej proveniencji i dużym znaczeniu dla naszej kolekcji. Wszystkie cztery obiekty znalazły się w posiadaniu Izydora Kopernickiego w roku 1885 i pochodziły z terenów Anatolii. Jak wynika z zachowanych notek inwentarzowych, trzy naczynia otrzymał doktor Kopernicki³ od doktora Felixa von Luschana, zaś czwarte naczynie przekazał na jego ręce Teodor Wańkowicz.

W odniesieniu do trzech naczyń (d. nry inw. 8746-8748), tworzących jednorodną grupę, posiadamy następującą notkę sporządzoną własnoręcznie przez Izydora Kopernickiego: „3 naczynia⁴ gliniane z Nekropolu Starożytnej Myriny w Eolii, z epoki przedmacedońskiej wykopane przez Dr. Feliksa Luschana uczestnika wyprawy Hr. Lanckorońskiego w r. 1885, otrzymane od tegoż Dr. Luschana – ofiaruje do Gabinetu Uniw. Dr I. Kopernicki”. Już po przekazaniu do uniwersyteckiej kolekcji, wprawna ręką sporządzone zostały rysunki owych naczyń, stanowiące bezsporną podstawę ich identyfikacji. Są to naczynia cypryjskie z epoki środkowego

¹ Zob. M. Ćwirko-Godycki, *Izydor Kopernicki* [Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, „Prace Komisji Lekarskiej”, t. VI, z. 2], Poznań 1948 oraz *Polski słownik biograficzny*, t. 14, 1968–1969, s. 1–3 (S. Kieniewicz, P. Sikora). Na zasługi Kopernickiego w badaniach nad prehistorią Polski zwraca uwagę I. Kostrzewski, *Dzieje polskich badań prehistorycznych*, Poznań 1949, s. 67–68.

² Gabinet powstał w r. 1867 z inicjatywy prof. Józefa Łepkowskiego (1826–1894).

³ W r. 1885 nie był on jeszcze profesorem.

⁴ Upřednio napisano „flaszeczki”, lecz słowo to zostało skreślone.

brązu (ok. 1800–1550 p.n.e.)⁵, znane zresztą dobrze w późniejszej literaturze przedmiotu⁶. Potwierdzona danymi archiwalnymi proveniencja tych naczyń podnosi znacznie ich rangę jako importów cypryjskich, które dotarły na wybrzeże Azji Mniejszej i odkryte zostały w wyposażeniu grobowym na terenie jednego z cmentarzysk w pobliżu Myriny (znane są tam głównie pochówki z okresu hellenistycznego liczące ponad 4000 grobów)⁷ oraz wcześniejszego cmentarzyska z grobami kutymi w skalnym podłożu. Nie jest wykluczone, że naczynia przekazane do Krakowa pochodzą właśnie z tego cmentarzyska. Jak wynika z cytowanej już notki, wydobyte zostały przez Feliksa von Luschana w Myrinie w roku 1885 w trakcie wyprawy archeologicznej do Azji Mniejszej, zorganizowanej przez Karola Lanckorońskiego⁸.

Felix von Luschan (1854–1924), lekarz, znakomity antropolog i etnolog, zasłużył się również niezwykle na polu archeologii⁹. Poczynając od roku 1880, odbył wiele podróży badawczych na Półwysep Bałkański, do Azji Mniejszej oraz Afryki Północnej. W latach 1883–1902 prowadził badania wykopaliskowe w Zincirli/Sam'al w południowo-wschodniej Anatolii¹⁰. Poczynając od roku 1904, w kręgu jego zainteresowań znalazła się także Afryka Zachodnia (zasłynął tu jako badacz sztuki Beninu)¹¹. Od roku 1904 pełnił funkcję dyrektora berlińskiego Museum für Völkerkunde, był również profesorem uniwersyteckim.

Izydor Kopernicki znajdował się z Felixem von Luschanem przez wiele lat w dość ścisłym kontakcie naukowym i prywatnym, z tego też względu na jego ręce i do jego kolekcji skierowane zostały naczynia odkryte w Myrinie¹².

Archiwalna informacja pisana ręką Izydora Kopernickiego dotycząca czwartego naczynia (d. nr inw. 8749) brzmi następująco: „Naczynie gliniane z Angory (Ancyra) w M. Azyi, wykopane przez P. Teodora Wańkowicza wśród gruzów starożytnej budowli rzymskiej przy zakładaniu fundamentów pod nową budowlę w r. 1885.

⁵ Według terminologii stosowanej w odniesieniu do Cypru jest to okres środkowocypryjski; jedno naczynie należy do kategorii określanej jako ceramika *Red Polished* (nr inw. 8746), natomiast dwa pozostałe (nry inw. 8747 i 8748) do kategorii *White Painted IV*.

⁶ Por. M. S. Ruxer, *Naczynia cypryjskie i mykeńskie w zbiorach Gabinetu Archeologii Klasycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie*, „Przegląd Archeologiczny” II, z. 1, 1922, s. 67–68, nry 10, 13, tabl. I: 19, 20; K. Bulas, *Corpus Vasorum Antiquorum, Pologne 2*, Kraków 1935, tabl. I(74)3, 20, 23; P. Åström, *The Swedish Cyprus Expedition*, vol. IV, 1B, Lund 1972, s. 56; Z. J. Kaperka, [w:] *Katalog 1976*, nry 141, 144.

⁷ Por. E. Pottier, A. J. Reinach, *La nécropole de Myrine*, Paryż 1887.

⁸ Na temat jego działalności archeologicznej zob. J. A. Ostrowski, *Archeologiczna wyprawa Karola Lanckorońskiego do Pamfilii i Pizydii*, „Folia Historiae Artium SN”, t. 4, 1998, s. 67–73 oraz w niniejszym tomie, s. 97–101.

⁹ Por. biogram F. von Luschan w: *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, 24. Lieferung, Wiedeń 1971, s. 372–373 (W. Hirschberg).

¹⁰ Por. jego publikację: *Ausgrabungen in Sindschirli*, t. 1–4, Berlin 1893–1911.

¹¹ Por. jego podstawową publikację na ten temat: *Die Altertümer von Benin*, t. 1–3, Berlin 1919.

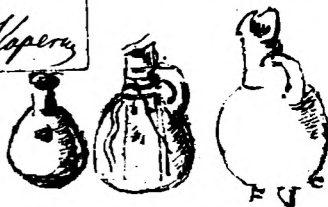
¹² Niestety, korespondencja Izydora Kopernickiego zaginęła w czasie II wojny światowej. Zachowały się jedynie spisy listów i ich nadawców, wśród których nie brak również nazwiska Feliksa von Luschan (zob. M. Godycki, *Izydor Kopernicki. Sto lat antropologii polskiej 1856–1956*, „Materiały i Prace Antropologiczne” 32, Wrocław 1956, s. 32).

GABINET ARCHEOLOGICZNY UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

N^o

8746/7/8

3 naczynie gliniane 8746
z Neapola starożytny Myriny
w Eolii, z epoki przed-macedońskiej
wykopane przez D. Sienkowskiego
w 1865. stracone do tegoż Sien-
kowskiego —
ofiarę do Gabinetu Univ. A. Hapery

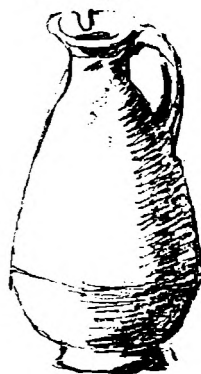

GABINET ARCHEOLOGICZNY UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

N^o

8749.

2 naczynie gliniane
z Angory (Atagora) w M. Azji, wykopane
przez D. Teodora Wankowicza z ruin grobu
starożytny budami Azymotki przy za-
kładaniu fundamentów pod nową kwaterą
w 1865. Znaleziono też kilka
inne przedmioty w rodzaju krypty
Kazimierza z Karsku —
stracone do tegoż
ofiarę do Gabinetu Archeologicznego Univ.
A. Hapery

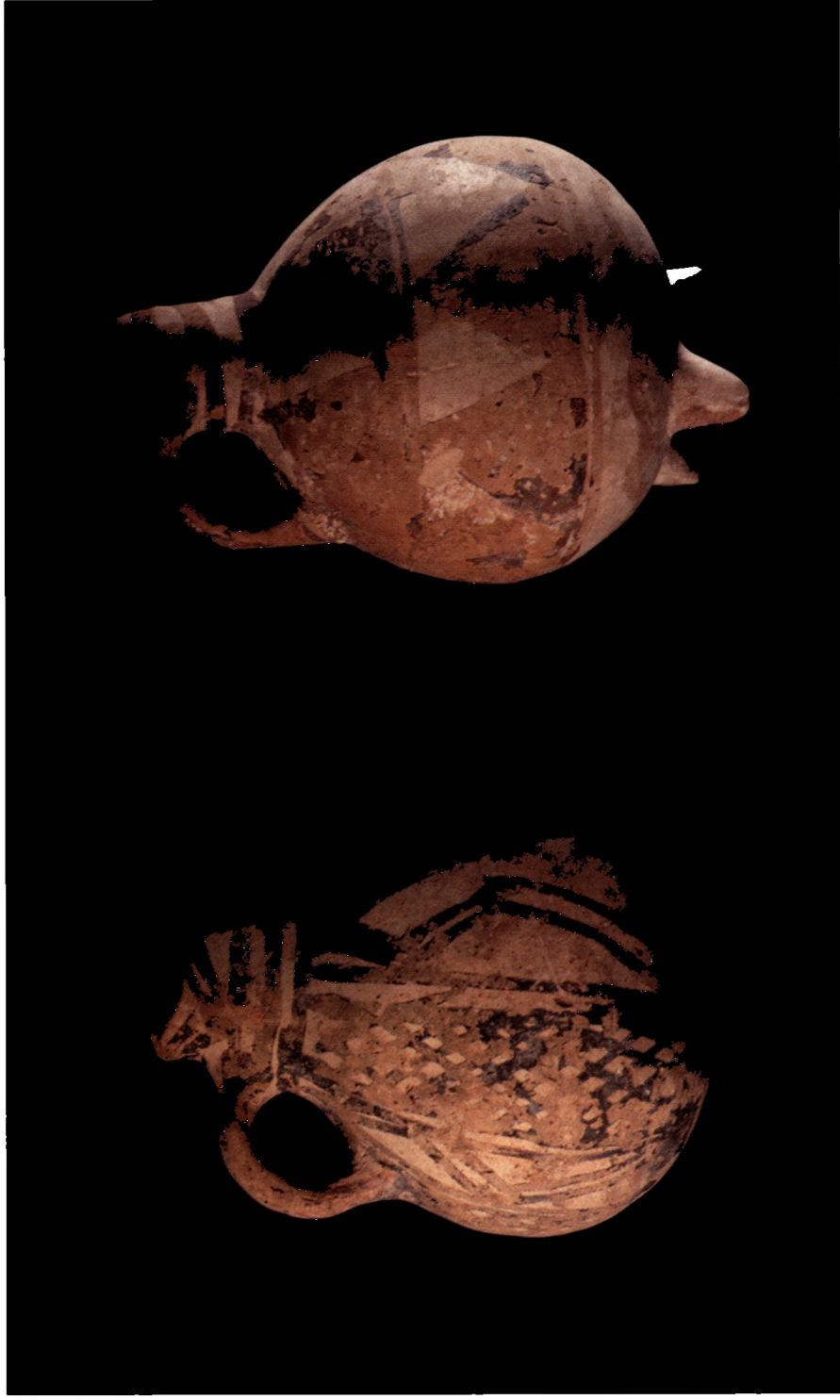

Znalezione bez żadnych innych przedmiotów w rodzaju krypty skrzynkowej z kamieni. – Otrzymane w darze od tegoż ofiaruję do Gabinetu Archeolog. Uniw. Dr. I. Kopernicki”. Również i ta notka (po naklejeniu na kartę inwentarzową) opatrzona została później w Gabinetecie starannym rysunkiem, który bez trudu umożliwił identyfikację zabytku. Naczynie to – zgodnie z informacją przekazaną przez Izydora Kopernickiego – datowane jest na czasy rzymskie, na pierwsze wieki naszej ery¹³ i dokumentuje odległą przeszłość Ankary, stolicy dzisiejszej Turcji. Starożytna Ancyra, od roku 25 p.n.e. stolica rzymskiej prowincji Galacji, była ośrodkiem kwitnącym, o dużym znaczeniu w czasach rzymskich i bizantyjskich. Z rzymskich pozostałości miasta nie zachowało się prawie nic¹⁴, gdyż uległy one zniszczeniu w trakcie budowy nowoczesnej Ankary. Świadkiem, a także współtwórcą tych przemian był – jak się okazuje – nasz rodak Teodor Wańkowicz (1846–1914), ofiarodawca naczynia¹⁵. Pracował on w Turcji jako inżynier i właśnie w trakcie realizacji jednej z budów w Ankarze odkrył przypadkowo naczynie, które trafiło później do rąk Izydora Kopernickiego, wraz z opisem okoliczności jego znalezienia.

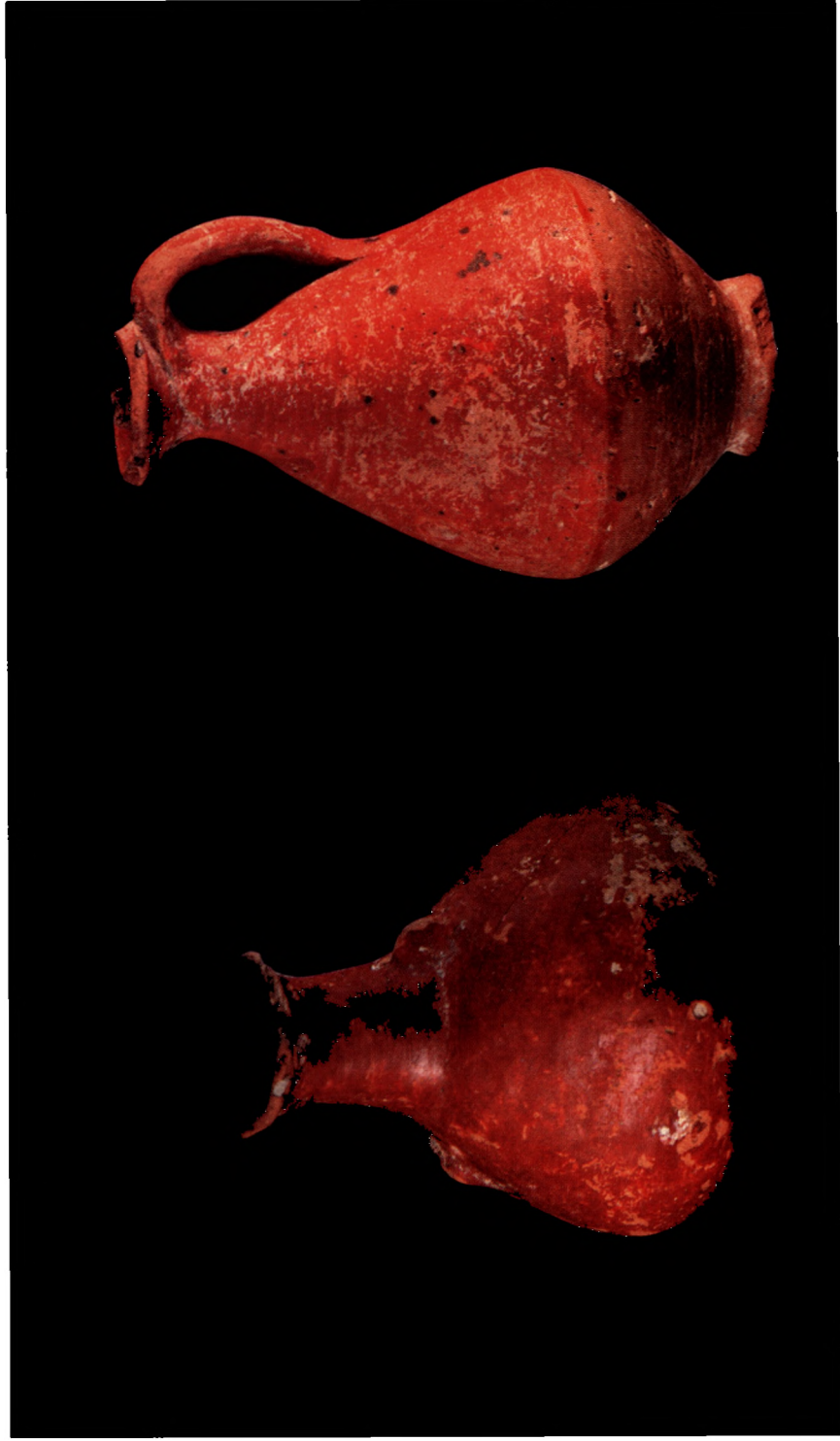
¹³ Por. K. Bulas, *Corpus Vasorum Antiquorum*, Pologne 2, tabl. I(74)7 oraz M. L. Bernhard, [w:] *Katalog 1976*, nr 471 (nr inw. 145).

¹⁴ Przetrwały tylko nieliczne budowle, jak świątynia Romy i Augusta, rzymskie łaźnie i palestra oraz tzw. kolumna Juliana.

¹⁵ Wzmiankę o nim wraz z podstawowymi danymi biograficznymi znajdujemy w: S. Konarski, *Wańkowiczowie herbu Lis odmienny*, Paryż 1960, s. 25 (maszynopis w zbiorach Zakładu Polskiego Słownika Biograficznego Instytutu Historii PAN w Krakowie). Teodor Wańkowicz był synem Hipolita/Hilarego i Walerii. Jako emigrant po powstaniu 1863 r. osiedlił się w Turcji; żonaty z Wandą Kupść, potomstwa nie pozostawił. Zmarł w Konstantynopolu w r. 1914. W r. 1905 uzyskał pozwolenie odwiedzenia rodziny w kraju. Zob. także St. Ciechanowski, *Towarzysz walk Traugutta. Major Wańkowicz-Leliwa*, Kraków 1925, s. 11, przypis 4 (wzmianka o pobycie Wańkowicza – beja w Krakowie). Por. ostatnio również J. S. Łątka, *Słownik Polaków w Imperium Osmańskim i Republice Turcji*, Kraków 2005, s. 337 (wg jego informacji Teodor Wańkowicz urodził się w Olginianach na Litwie w r. 1842; w Imperium Osmańskim przebywał od 1870, w Ankarze pracował w 1887 r.).

Tabl. LII. Dwa naczynia. Cypr, środkowa epoka brązu (ok. 1800–1550 p.n.e.). Gлина, dekoracja malowana, wys. 11,4 cm i 13,2 cm. Dar Felixa von Luschna za pośrednictwem Izdydora Kopernickiego (ok. 1885). *Katalog 1976*, nry 141 i 144; por. s. 203 oraz 253–256

Tabl. LIII. Dwa naczynia. A-Cypr, ok. 2000–1800 p.n.e. Gлина, wys. 8,6 cm. Dar Felixa von Luschna za pośrednictwem Izzydora Kopernickiego (ok. 1885). B-Anatolia, okres rzymski. Gлина, wys. 12 cm. Dar Teodora Wankowicza za pośrednictwem Izzydora Kopernickiego (ok. 1885). *Katalog* 1976, nr 471; por. s. 253–256